

Αστικοποίηση του ποντιακού χώρου στην Τουρκία κατά τη 10ετία του 1990.

Κοινωνιολογική προσέγγιση της μετακίνησης του ποντιακού πληθυσμού προς την Κων/πολη και της εγκατάστασής του εκεί.

του Αντώνη Υ. Παυλίδη*

1. Εισαγωγικά.

Οι Έλληνες ερευνητές φαίνεται να ασχολούνται πολύ λίγο με τη μελέτη της σύγχρονης τουρκικής κοινωνίας. Το κενό αυτό καλύπτεται κατά κύριο λόγο από αναλυτές που συνήθως παραθέτουν στοιχεία είτε αναπαράγουν θέσεις που κατά κανόνα έχουν διαμορφωθεί στις χώρες της δυτικής Ευρώπης ή τις ΗΠΑ. Το τραγικό επί του προκειμένου είναι ότι επειδή οι θέσεις αυτές δεν εμπειρεύουν πάντοτε ανιδιοτέλεια, οι αναλυτές αυτοί γίνονται - προφανώς χωρίς τη θέλησή τους - αγωγοί ξένων συμφερόντων στη χώρα μας, επηρεάζοντας αρνητικά και τους τεχνικούς των διεθνών μας σχέσεων, εκείνους δηλ. που διαμορφώνουν τα πλαίσια της εξωτερικής μας πολιτικής.

Η παρούσα μελέτη, φιλοδοξεί να καλύψει κατά τρόπο έγκυρο ένα μέρος του κενού που προαναφέρθηκε, χρησιμοποιώντας στοιχεία από τουρκικές κυρίως πηγές, στο μεγαλύτερο μέρος τους μάλιστα επίσημες. Η επικέντρωσή της στο χώρο του Πόντου έχει ιδιαίτερη αξία για διάφορους λόγους. Η διαμονή των Ελλήνων στο χώρο του Πόντου για αιώνες, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική απομόνωση και το φυσικό περιβάλλον, επηρέασε βαθύτατα τις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές εξελίξεις της περιοχής μέχρι το 1922 και εξακολουθεί σ' ένα βαθμό να τις επηρεάζει ακόμη και σήμερα. Η επιβίωση άλλωστε στον ποντιακό χώρο ελληνικών ιδεολογικών στοιχείων, όπως πχ. η ελληνική ποντιακή διάλεκτος, βεβαιώνει του λόγου το αληθές. Οι παράγοντες που προαναφέρθηκαν, εξακολουθούν να δημιουργούν συνθήκες σ' ένα βαθμό ανάλογες εκείνων που επηρέασαν και τη ζωή των Ελλήνων στην περιοχή. Η αίσθηση π. χ. των σημερινών Ποντίων της Τουρκίας ότι διαφέρουν από τους υπολοίπους αλλά και η ανάγκη να αισθανθούν ασφαλείς, ιδιαίτερα στα απομονωμένα στους υψηλούς ορεινούς όγκους των Ποντιακών Άλπεων χωριά, τους κάνει να οπλοφορούν. Η μετακίνηση επίσης κατά τη διάρκεια του Καλοκαιριού -από τους αρχαίους ακόμη χρόνους μέχρι την έξοδο των Ελλήνων το 1922 - στα πανύψηλα οροπέδια των ποντιακών ορέων καθώς και οι πανηγύρεις που συχνά τη συνόδευαν, εξακολουθούν να συνιστούν ένα βασικό πολιτιστικό στοιχείο στον ποντιακό χώρο και να οδηγούν εκεί μεγάλο αριθμό ανθρώπων απ' όπου κι αν βρίσκονται, ακόμη και στο εξωτερικό. Ακόμη, η αγάπη για τον τόπο τους και την καταγωγή τους αντανakλάται σε πολλές πτυχές της καθημερινής τους ζωής. Στην Κωνσταντινούπολη για παράδειγμα, δεν είναι δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς τα καταστήματα που ανήκουν σε Πόντιους: την καταγωγή τους μαρτυρούν - με κραυγαλέο μάλιστα τρόπο - οι πινακίδες των καταστημάτων τους.

2. Τα αίτια της μετανάστευσης.

Αν προσπεράσει κανείς τους κλασικούς λόγους που σε κάθε περίπτωση συνιστούν τα γενεσιουργά αίτια της μετανάστευσης (άρση των ιστορικών, οικονομικών κ.α. λόγων που δημιούργησαν τις αρχικές εγκαταστάσεις, τεχνολογικές, οικονομικές κ.α. εξελίξεις, λόγοι πολιτιστικοί, κλπ) θα είχε ιδιαίτερη αξία να σταθεί στις **ιδιαιτερότητες** που συνιστούν την περίπτωση του Πόντου.

Η ραγδαία ανάπτυξη των εισαγομένων από τη Δύση καταναλωτικών προτύπων, έχουν φέρει τους Πόντιους σε αδιέξοδο: είναι εξαιρετικά δύσκολο πλέον να επιβιώσει κανείς στις συνθήκες των πανύψηλων απρόσιτων ποντιακών ορέων και μάλιστα με το πενιχρό εισόδημα που του αποφέρει η ενασχόλησή του με την κτηνοτροφία, που θα αφορά οπωσδήποτε περιορισμένο αριθμό ζώων, λόγω και της διαμόρφωσης του εδάφους. Έτσι είναι απολύτως φυσικό να παρατηρείται η συγκέντρωσή τους στα αστικά κέντρα: Σε μικρή κλίμακα αρχικά στις μεγαλύτερες πόλεις του Πόντου Τραπεζούντα και Σαμψούντα. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε ειδικά οι 2 αυτές πόλεις παρουσιάζουν, σε συνδυασμό και με την επιστροφή ενός αριθμού μεταναστών απ' την Ευρώπη, όχι μείωση αλλά πληθυσμιακή στασιμότητα. Στη συνέχεια- επειδή οι λόγοι που τους οδήγησαν στην εγκατάλειψη του τόπου τους εξακολουθούν να υφίστανται- στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ιδιαίτερα όμως δραματική έχει καταστήσει τη θέση των Ποντίων η ουσιαστική **εγκατάλειψή τους από την τουρκική κυβέρνηση**. Χαρακτηριστικός επί του προκειμένου είναι ο παρακάτω πίνακας:

Πίνακας 1

Δημόσιες επενδύσεις κατά κλάδο στην Τουρκία το 1991, (σε εκατομμύρια λίρες Τουρκίας)¹

Περιοχή	Γεωργία	Βιομηχανία	Ενέργεια	Τουρισμός	Εκπαίδευση	Υγεία
Σύνολο Τουρκίας	3.890.500	2.279.734	6.803.000	331.700	2.500.000	1.201.900
Πόντος	38.154	76.386	26.900	11.050	106.229	24.315
Αναλογία	(0,9%)	(3,5%)	(0,3%)	(3,3%)	(4,2%)	(2%)

Ο πίνακας αυτός είναι ιδιαίτερα εύγλωττος και δεν χρειάζεται πολλά σχόλια. Το σχεδόν μηδενικό ποσοστό δημοσίων δαπανών που διατίθενται για την περιοχή του Πόντου σε σχέση με το σύνολο της Τουρκίας, ωθεί μεγάλες πληθυσμιακές μάζες στα μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως στην Κωνσταντινούπολη.

Αλλά και οι **ιδιωτικές επενδύσεις** είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες. Είναι χαρακτηριστικό ότι αν εξαιρεθεί το μοναδικό εργοστάσιο τσιμέντου του Πόντου που λειτουργεί στην Τραπεζούντα από το 1972, δεν υπάρχει καμιά αξία λόγου μεγάλης μονάδα βιομηχανικής παραγωγής, που να απορροφά σημαντικό αριθμό εργαζομένων. Ο μόνος ουσιαστικά τομέας παραγωγής που παρουσιάζει κάποια ανάπτυξη είναι η παραγωγή τσαγιού, που μέχρι το 1985

¹ "Karadeniz'in sorunları ve bölgesel planlama" ("Προβλήματα του Πόντου και σχεδιασμός για την περιοχή"), Mayıs 1992.Ankara. σελ.12

ήταν κρατικό μονοπώλιο. Στη συνέχεια δόθηκε η δυνατότητα παραγωγής του στην ιδιωτική πρωτοβουλία, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σήμερα (στα παράλια ανατολικά της Τραπεζούντας και κυρίως στην περιοχή της Ριζούντας) 110 περίπου εργοστάσια συσκευασίας τσαγιού. Παρά το μεγάλο όμως όγκο παραγωγής τσαγιού –μόνο το 1988 καλλιεργήθηκαν 862.878 στρέμματα και υπήρξε παραγωγή 747.383 τόνων² ενώ οι αριθμοί συνεχώς αυξάνονται - η θέση τόσο των καλλιεργητών όσο και των απασχολουμένων στη συσκευασία συνεχώς χειροτερεύει, γιατί συνεχώς συρρικνώνονται οι σταθερές τιμές του τσαγιού. Ο πίνακας που ακολουθεί και προέρχεται από την παραπάνω πηγή, είναι αποκαλυπτικός:

Πίνακας 2

Σταθερές τιμές τσαγιού στην Τουρκία (σε λίρες Τουρκίας)

Έτος	Τιμές τσαγιού	Έτος	Τιμές τσαγιού
1965	3.00	1985	1.26
1970	2.40	1988	1.03
1975	2.19	1990	0.91
1980	1.07		

Αλλά και στον **τουρισμό**, ένα τομέα που θα μπορούσε να στηρίξει δυναμικά τους Πόντιους λόγω του μοναδικού φυσικού περιβάλλοντος, η κατάσταση δεν είναι καθόλου ευχάριστη. Στον πίνακα που ακολουθεί περιλαμβάνονται οι επενδύσεις στον τουρισμό στις 5 από τις 7 περιφέρειες της Τουρκίας (δεν περιλαμβάνονται η ανατολική και νοτιοανατολική περιφέρεια, που έχουν ανάλογα με την περιφέρεια του Πόντου προβλήματα). Εδώ αντικατοπτρίζεται καθαρά η μειονεκτική θέση του Πόντου:

Πίνακας 3

Ξενοδοχειακές μονάδες στην Τουρκία κατά διοικητικές περιφέρειες³

Περιφέρεια	Αριθ. μονάδων	Ποσοστό	Αριθ. Κλινών	Ποσοστό
Αιγαίου	131	20%	16.242	24%
Μαρμαρά	242	38%	26.935	35%
Μεσογείου	103	16%	9.768	14%
Κεντρική	85	13%	8.228	12%
Πόντου	34	5%	2.849	4%

Αλλά και η **ποιότητα των κοινωνικών παροχών** είναι εξαιρετικά χαμηλή στον Πόντο. Χαρακτηριστικός είναι ο πίνακας που ακολουθεί και δείχνει την αναλογία του πληθυσμού ανά γιατρό στο σύνολο της Τουρκίας, σε τρεις χαρακτηριστικές Περιφερειακές Διευθύνσεις Υγείας, οι οποίες δεν ταυτίζονται με τις διοικητικές περιφέρειες (σε κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση Υγείας αντιστοιχούν ομάδες 3 ή 4 νομών) με μεγάλη συγκέντρωση μεταναστών. Πρόκειται για τις περιφερειακές διευθύνσεις υγείας: 1. Κωνσταντινούπολης (όπου συμπεριλαμβάνεται και η Α. Θράκη), 2.

³ "karadeniz'in kaynakları, sorunları ve çözümleri" (" Στοιχεία –πηγές του Πόντου, προβλήματα και λύσεις") Nisan 1991, Ankara ,σελίδα 53

³ Karadeniz'in...Ό.π., σελ.96

Σμύρνης και 3. Άγκυρας. Αντίστοιχα παρατίθενται τα στοιχεία των 2 Περιφερειακών Διευθύνσεων Υγείας του Πόντου: 1. Σαμψούντας και 2. Τραπεζούντας :

Πίνακας 4
Αναλογία πληθυσμού ανά γιατρό σε Περιφ. Δνσεις Υγείας⁴

Περιοχή	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Κων/πολης	600	663	642	629	639	646	607	592
Σμύρνης	1034	1056	921	906	855	797	792	726
Άγκυρας	727	723	675	631	585	524	500	471
Σαμψούντας	2218	2325	2067	1855	1897	1545	1373	1350
Τραπεζούντας	2502	1959	1792	1682	1615	1319	1212	1184
Μ.Ο.Τουρκίας	1354	1264	1175	1115	1076	1028	981	929

Βλέπουμε δηλαδή ότι ενώ π.χ. στην Κων/πολη η αναλογία το 1987 ήταν 600 κάτοικοι ανά γιατρό και το 1994 παρουσιάζεται ακόμη ελαφρά βελτιωμένη (592 κάτοικοι ανά γιατρό), στον Πόντο η κατάσταση, παρά τη μερική της βελτίωση, είναι πολύ χειρότερη και από το μέσο όρο της Τουρκίας.

Όσα παραδείγματα κι αν χρησιμοποιήσει κανείς, το συμπέρασμα θα είναι το ίδιο: οι Πόντιοι στα πλαίσια του τουρκικού κράτους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ιδιαίτερα σ' ότι αφορά την ποιότητα ζωής και τις ευκαιρίες απασχόλησης. Η συνεχής ροή εξόδου τους συνεπώς προς τα μεγάλα αστικά κέντρα - με συντριπτικό ποσοστό προς την Κων/πολη, το οικονομικό και πνευματικό κέντρο της Τουρκίας όπου οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι μεγαλύτερες από οπουδήποτε αλλού - είναι αναπόφευκτη. Η κατάσταση αυτή αντανακλάται, με κραυγαλέο μάλιστα τρόπο, στον επόμενο πίνακα, όπου φαίνεται ο αριθμός μεταναστών από και προς τους 3 κύριους νομούς υποδοχής εσωτερικών μεταναστών (Κωνσταντινούπολης, Σμύρνης και Άγκυρας) και 3 νομούς του Πόντου (Αμάσειας, Αργυρούπολης και Τραπεζούντας) καθώς και το καθαρό ποσοστό μετανάστευσης:

Πίνακας 5
Υποδοχή & έξοδος μεταναστών σε 6 νομούς της Τουρκίας (1990)⁵

Νομός	Αριθμός μεταναστών υποδοχής	Αριθμός μεταναστών εξόδου	Καθαρό υπόλοιπο μεταναστών	Καθαρό ποσοστό μεταν/σης
Κων/πολης	995.717	339.040	656.677	108%
Σμύρνης	276.378	130.170	146.208	64%
Άγκυρας	326.301	256.790	69.511	25%
Αμάσειας	20.273	40.189	-19.916	-60%
Αργυρούπολης	10.526	32.831	-22.305	-135%
Τραπεζούντας	29.999	81.494	-51.495	-68%

⁵ Türkiye İstatistik Yıllığı 1996, T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ("Ετήσια στατιστική επετηρίδα Τουρκίας του 1996, Ινστιτούτο στατιστικής προεδρίας της Κυβέρνησης") σελ.162

⁵ Türkiye İstatistik Yıllığı ("Ετήσια στατιστική επετηρίδα Τουρκίας"), Ankara 1996, σελ. 98-99

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι μετά το 1990, οι συνθήκες που οδήγησαν στη ροή εξόδου μεγάλων πληθυσμιακών μαζών από τις ανατολικές περιοχές της Τουρκίας προς τις δυτικές - συνδυασμένες και με την πολιτική της αναγκαστικής εξόδου των κατοίκων των νοτιοανατολικών επαρχιών όπου κατά κανόνα κατοικούν κουρδικοί πληθυσμοί- είχαν τόσο οξυνθεί, ώστε η έξοδος ελάμβανε πλέον τη μορφή καταιγίδας. Ο χαρακτηρισμός μάλιστα της Κωνσταντινούπολης ως «επαρχιώτισσας πόλης»⁶, είναι αποκαλυπτικός.

3. Η εγκατάσταση στην Κωνσταντινούπολη

Η Κωνσταντινούπολη, όπως ήδη αναφέρθηκε, αποτελεί τον πόλο έλξης των Ποντίων αλλά και των υπολοίπων εσωτερικών μεταναστών της Τουρκίας. Οι ρυθμοί καταφυγής μάλιστα ειδικά των τελευταίων σ' αυτή λόγω και της εσκεμμένης κεντρικής πολιτικής εξόδου τους, είναι ιλιγγιώδεις. Τα στοιχεία δείχνουν ότι κάθε χρόνο δεχόταν έναν αριθμό περί τις 500.000 μεταναστών. Η πόλη παρουσίαζε μια εικόνα χάους, επειδή ουδέποτε φαινόταν να υπάρχει κάποιος σοβαρός προγραμματισμός αφομοίωσης και ενσωμάτωσής τους. Ένα μέρος της εικόνας αυτής μπορεί να έχει κανείς με την σύντομη παράθεση μερικών μόνο στοιχείων που αφορούν την Κωνσταντινούπολη⁷:

- Σε κάθε 4 **αυτοκίνητα** που κυκλοφορούν στην Τουρκία, αντιστοιχεί 1 στην Κωνσταντινούπολη⁸.
- Σε κάθε 4 **αυτοκινητιστικά ατυχήματα** το 1991, το 1 γίνεται εκεί⁹.
- Το 1/3 των συνολικών **τραπεζικών δανείων** της Τουρκίας συνάπτονται εκεί¹⁰.
- Εκεί βρίσκεται περισσότερο από το 1/3 (το 37,4%) των **βιομηχανικών εργατών** της Τουρκίας¹¹.
- Είναι η **κύρια πύλη εισαγωγών-εξαγωγών** της χώρας (μόνο το 1992 διακινήθηκε το 45,2% των εισαγωγών και το 40,8% των εξαγωγών)¹².
- Ο **ένας στους 3 γιατρούς** αλλά και **δικηγόρους** της Τουρκίας βρίσκεται εκεί¹³.
- Το **40% των εσόδων των προϋπολογισμών** της Τουρκίας μεταξύ 1986-90, προήλθαν από την Κων/πολη¹⁴.
- Οι **μισές** από τις **μεγάλες βιομηχανικές μονάδες** της Τουρκίας βρίσκονται εκεί¹⁵.
- Η ραγδαία και άναρχη ανάπτυξή της, την καθιστούν αναπόφευκτα κατ'εξοχήν **πόλη των αυθαιρέτων κτισμάτων**. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1992 απέναντι στις 850.000 νόμιμες και τις 750.000 νομιμοποιημένες κατοικίες, υπήρχαν 400.000 αυθαίρετες¹⁶, δηλαδή σχεδόν το 25% του

⁶ MİLLİYET Gazetesi, 8 Eylül 1992 (Εφημερίδα Μιλλιέτ, 8 Σεπτεμβρίου 1992), σελ.2.

⁷ Mustafa Sönmez " İstanbul'un İki yüzü" (" Τα δύο πρόσωπα της Κωνσταντινούπολης"), Ankara 1996

⁸ Ο.π.,σελ.173

⁹ Ο.π.,σελ.177

¹⁰ Ο.π.,σελ.155

¹¹ Ο.π.,σελ.151

¹² Ο.π.,σελ.152

¹³ Ο.π.,σελίδες134,187και188

¹⁴ Ο.π., σελ.144

¹⁵ Ο.π.,σελ.148

¹⁶ Ο.π.,σελ.140

συνόλου των κατοικιών. Οι περιοχές των αυθαιρέτων κτισμάτων είναι αυτές που παρουσιάζουν και τους ταχύτερους ρυθμούς πληθυσμιακής ανάπτυξης (Kağıthane, Ümraniye, B.Çekmece, Pendik, κλπ). Οι ανάγκες αυτών των περιοχών σε υποδομές είναι φυσικά πιεστικές.

-Η κατάσταση στην **εκπαίδευση** είναι δραματική: Η αναλογία εκπαιδευτικών ανά μαθητές είναι 1 εκπαιδευτικός ανά 38,6 μαθητές στην πρωτοβάθμια (21.939 εκπαιδευτικοί έναντι 847.584 μαθητών) και 1 εκπαιδευτικός ανά 30 μαθητές στη Δευτεροβάθμια (24.700 εκπαιδευτικοί έναντι 740.670 μαθητών στα γυμνάσια και τα γενικά και επαγγελματικά λύκεια)¹⁷. Είναι αυτονόητο ότι οι αναλογίες αυτές είναι πολύ χειρότερες στις παρυφές της Πόλης, στις κατ'εξοχήν δηλαδή περιοχές υποδοχής των μεταναστών και των αυθαιρέτων κτισμάτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν κάποια στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας¹⁸, σύμφωνα με τα οποία στις ανατολικές επαρχίες μένουν κλειστά 17.000 σχολεία και ότι εξ αιτίας της μετανάστευσης, σε κάθε αίθουσα στις πόλεις φοιτούν κατά μέσο όρο 70 μαθητές. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η πραγματικότητα είναι πολύ χειρότερη απ' ό τι παρουσιάζεται στις επίσημες στατιστικές.

Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης κατά την εξεταζόμενη περίοδο υπήρξε ποσοστιαία σχεδόν **διπλάσια της αύξησης του συνολικού πληθυσμού της Τουρκίας**. Αυτό αποτυπώνεται και στον πίνακα που ακολουθεί και προκύπτει από τις αντίστοιχες επίσημες ετήσιες στατιστικές επετηρίδες της Τουρκίας, όπου φαίνεται ο μέσος όρος αύξησης του πληθυσμού τόσο της Τουρκίας, όσο και της Κωνσταντινούπολης μετά το 1975:

Πίνακας 6.

Μ.Ο. ετήσιας αύξησης του πληθυσμού Τουρκίας και Κωνσταντινούπολης

<u>Χρονική περίοδος</u>	<u>Τουρκία</u>	<u>Κωνσταντινούπολη</u>
1975-80	2,07 %	3,89 %
1980-85	2,49 %	4,18 %
1985-90	2,17 %	4,48 %

Όπως γίνεται φανερό, η εγκατάσταση –και πολύ περισσότερο η προσαρμογή- σ' αυτή τη χαώδη πόλη έχει τρομακτικές δυσκολίες. Οι μετανάστες από τον Πόντο –αλλά και τις άλλες περιοχές της Ανατολής- είναι οι κυριότεροι υποψήφιοι πελάτες των συμφερόντων που διαχειρίζονται τις αυθαίρετες κατοικίες, αυτοί που θα στοιβαχτούν ανά 3, 5 ή και 10 ακόμη άτομα σε ένα δωμάτιο και που θα καταφύγουν στις πιο απίθανες εργασίες για να επιβιώσουν, τουλάχιστο στην αρχή.

Ως προς τις **περιοχές εγκατάστασης** των προσφύγων στην Κωνσταντινούπολη και τα **επαγγέλματα που ασκούν** αυτοί, έχουμε τα ακόλουθα στοιχεία σε σχέση με τους Πόντιους¹⁹ :

¹⁷ Ο.π.,σελ 161

¹⁸ SİYAH - BEYAZ Gazetesi, 4 Eylül 1996 (Εφημερίδα "Άσπρο-Μαύρο", 4 Σεπτεμβρίου 1996).

¹⁹ MİLLİYET Gazetesi, 8 Eylül 1992 (Εφημερίδα "Μιλλιέτ", 8 Σεπτεμβρίου 1992), σελ. 2 και 16.

- Στη Χαλκηδόνα (Kadıköy) μένουν μετανάστες από την Αργυρούπολη και το Τσορούμ
- Στο Σκούταρι (Uskudar): Από την Κερασούντα και την Τοκάτη
- Στο Umranıye: Από Αργυρούπολη, Τοκάτη, Σεβάστεια και Καρς
- Στη Χαρταλιμή (Kartal): Από Ερζερούμ και τη Σεβάστεια.
- Στο Παντείχι (Pendik): Απ' όλες τις περιοχές του Πόντου.
- Στο Maltepe η πλειοψηφία των 400.000 περίπου ατόμων που εγκαταστάθηκαν εκεί μετά το 1988-90, προέρχεται από τον ανατολικό Πόντο.
- Στο Fatih: Απ' όλες τις περιοχές του Πόντου, και κυρίως το Τσορούμ.
- Στο Μακρυχώρι (Bakırköy) Απ' όλες τις περιοχές του Πόντου και τη Σεβάστεια.
- Στο Gaziosmanpaşa: Από διάφορες περιοχές του Πόντου τη Σεβάστεια και το Καρς.
- Στο Zeytin Burnu: Απ' όλες τις περιοχές.
- Στο Büyüik Çekmece (δυτικά της Πόλης) κυρίως Πόντιοι από την Τόνια (Δ-ΝΔ της Τραπεζούντας).
- Στο Şişli: Απ' τον Πόντο, και τη Σεβάστεια.
- Στο Πέρα (Beyoğlu): απ' τον Πόντο και τη Σεβάστεια
- Στο Sarıyer: Απ' τον Πόντο, Σεβάστεια και το Καρς.
- Τέλος στο Kağıthane: Από την Αργυρούπολη την Ορντού, τη Σεβάστεια, το Ερζιντζάν και το Ερζερούμ.

Ως προς τα επαγγέλματα των μεταναστών, η ίδια πηγή μας πληροφορεί ότι:

- Από τους 350.000 περίπου θυρωρούς της Κωνσταντινούπολης (το 1992), ενώ η πλειοψηφία παλαιότερα ανήκε σε μετανάστες από τη Σεβάστεια και την Κασταμονή, μετά το 1980 η πλειοψηφία τους διαφοροποιούμενη προέρχεται από τις περιοχές Αμάσειας και Τοκάτης του Πόντου.
- Από τους 5.184 οδηγούς μίνι-μπάς (μικρών λεωφορείων που διαθέτουν περί τις 12 θέσεις για μετακινήσεις σε μεγάλες αποστάσεις σε απομακρυσμένες περιοχές της Πόλης), ενώ η πλειοψηφία ανήκε σε Ριζούντιους, τα τελευταία χρόνια αυξάνεται ο αριθμός των μεταναστών από την Αργυρούπολη.
- Από τους 4.000 μπουφетζήδες (μικρά καφενεία με πρόχειρο φαγητό) η μεγάλη πλειοψηφία είναι Πόντιοι.
- Από τους 2.500 αρτοποιούς πλειοψηφούν οι καταγόμενοι από τη Ριζούντα.
- Εργολάβοι οικοδόμων: Από παλαιά οι Πόντιοι κυριαρχούσαν. Με τον καιρό αυξάνονται συνεχώς, ενισχυμένοι από τα νέα κύματα μεταναστών.
- Μετανάστες από την Τοκάτη είναι οι περισσότεροι πλανόδιοι πωλητές αρτοσκευασμάτων (κυρίως κουλουριών).
- Η πλειοψηφία των 5.000 περίπου εστιατορίων της Πόλης, βρίσκεται στα χέρια των Ποντίων.
- Τα περισσότερα από τα 3.000 кемπαπτζήδικα (ταβέρνες με παραδοσιακά παρασκευασμένο κρέας) ανήκουν σε Ποντίους μετανάστες του κεντρικού Πόντου και σε Κούρδους από το Ντιαρμπακίρ και την Ούρφα.
- Οικοδόμοι: Από την Αργυρούπολη του Πόντου καθώς και από το Καρς, το Βαν και την Καισάρεια.

Μια απόπειρα κατάταξης όλου του πληθυσμού που διαμένει στην Κωνσταντινούπολη κατά κύριες **περιοχές καταγωγής**, μας δίνει τους

παρακάτω αριθμούς²⁰:

Πίνακας 7
Πληθυσμός Κωνσταντινούπολης κατά νομούς γέννησης των κατοίκων.

Νομός γέννησης	1980	%	1990	%
1-Κωνσταντινούπολη	1.811.587	38.20	2.723.795	37.27
2-Σεβάστεια	206.820	4.36	317.081	4.34
3-Κασταμονή	156.931	3.31	222.335	3.04
4-Καρς	97.267	2.05	214.065	2.93
5-Κερασούντα	134.903	2.84	219.528	2.88
6-Τραπεζούντα	106.289	2.24	175.616	2.40
7-Ορντού (Κοτύωρα)	89.380	1.88	163.159	2.23
8-Ερζινγκιάν	106.244	2.24	150.936	2.07
9-Μαλάτεια	84.634	1.78	141.134	1.93
10-Σινώπη	86.160	1.82	135.016	1.85
11-Τοκάτη	64.430	1.36	134.941	1.85
12-Ριζούντα	82.041	1.73	131.905	1.80
13-Ερζερούμ	62.479	1.44	130.146	1.78
14-Σαμψούντα	69.604	1.47	127.684	1.75
15-Άγκυρα	59.704	1.26	86.340	1.18
16-Αργυρούπολη	70.857	1.49	66.680	0.91
17-Καισάρεια	41.975	0.89	63.810	0.87
18-Ικόνιο	46.627	0.98	62.789	0.86
Κων/πολη (σύνολο)	4.742.374		7.322.029	

Αν προσθέσουμε το σύνολο των γεννηθέντων στους νομούς του Πόντου (που είναι υπογραμμισμένοι), θα δούμε ότι κατά το 1980 αποτελούν το 14,8% (703.664) του συνολικού πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης, ενώ το 1990 το 15,8% (δηλ. 1.154.529) του πληθυσμού της. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλοι οι νομοί του Πόντου (εκτός της Αργυρούπολης) παρουσιάζουν αύξηση των ποσοστών τους τόσο στο σύνολο του πληθυσμού της Πόλης όσο και στο δικό τους της προηγούμενης δεκαετίας (με μεγαλύτερο αυτό της Τοκάτης, το οποίο από 64.430 υπερδιπλασιάστηκε σε 134.941, δηλ. ποσοστό 209%).

Οι Πόντιοι στο νέο αυτό χώρο δεν αφομοιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, δεν ισοπεδώθηκαν. Οι συνθήκες της κλειστής παραδοσιακής ποντιακής κοινωνίας, στη διαμόρφωση της οποίας συνετέλεσαν κυρίως οι γεωγραφικές και οικονομικές συνθήκες, εξακολούθησαν να τους επηρεάζουν και στην πόλη-γίγαντα, στην οποία μετακινήθηκαν. Έτσι, εγκαταστάθηκαν μαζικά σε συγκεκριμένες περιοχές, στις οποίες έχουμε ήδη αναφερθεί. Ακόμη διατήρησαν με επιμονή τις πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες (χορούς, τραγούδια, ήθη και έθιμα), οργανώνοντας συχνά διάφορες εκδηλώσεις, στις οποίες συμμετέχει μεγάλος αριθμός από αυτούς. Εκείνο όμως που εντυπωσιάζει στην περίπτωση τους, είναι η οργάνωσή τους. Σήμερα στην Κωνσταντινούπολη υπάρχουν **67** ποντιακοί φορείς²¹ που βρίσκονται

²⁰ Mustafa Sönmez : " İstanbul'un İki yüzü " (τα δύο πρόσωπα της Κων/πολης) Ankara 1996, σελίδα 125

²¹ Πηγή: Karadeniz Eğitim, Kültür ve Çevre Koruma Vakfı (Ποντιακό ίδρυμα εκπαίδευσης, πολιτισμού και προστασίας του περιβάλλοντος), στοιχεία έτους 1994-97.

διάσπαρτοι σε διάφορες περιοχές της Κων/πολης (οργανώσεις, σύλλογοι, ιδρύματα κλπ πολιτιστικού κυρίως χαρακτήρα) γεγονός μοναδικό στη σύγχρονη Τουρκία. Σημαντικότερος φορέας θεωρείται το Ποντιακό Ίδρυμα Πολιτισμού, Εκπαίδευσης και Προστασίας Περιβάλλοντος (Karadeniz Eğitim,Kültür ve Çevre Koruma Vakfı), που εδρεύει στη Στένη (İstinye), κοντά στην ευρωπαϊκή πλευρά του Βοσπόρου, που διαθέτει μεγάλο κτίριο με θαυμάσια μάλιστα υποδομή (πολλές και μεγάλες αίθουσες εκδηλώσεων, γραμματειακή στήριξη, κλπ).

4. Συμπέρασμα.

Η τελευταία απογραφή του τουρκικού πληθυσμού που διεξήχθη το 1997, επιβεβαιώνει τα στοιχεία που παρατέθηκαν. Συγκεκριμένα ενώ ο συνολικός πληθυσμός της Τουρκίας από 56, 4 εκατομμύρια το 1990 (προηγούμενο έτος απογραφής) αυξήθηκε τώρα σε 62,8 εκατομμύρια²², αντίθετα ο πληθυσμός της περιφέρειας του Πόντου από 8,1 εκατομμύρια το 1990, μειώθηκε σε 7,8 εκατομμύρια το 1997²³.

Η μελέτη αυτή με τα στοιχεία που παραθέτει αποδεικνύει ότι το κεντρικό τουρκικό κράτος δεν προωθεί κανένα σοβαρό σχέδιο ανάπτυξης για την περιοχή του Πόντου και τη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού στις εστίες του. Είναι προφανές ότι ευνοείται η εγκατάλειψη της περιοχής από τους κατοίκους της και η μετακίνησή τους στα μεγάλα αστικά κέντρα και κατ'εξοχήν στην Κωνσταντινούπολη και για πολιτικούς λόγους: Τα πρόσφατα δημοσιεύματα του τουρκικού τύπου και οι εξελίξεις στην υπόθεση του καταγόμενου από την ελληνόφωνη περιοχή των χωριών του Όφη (ανατολικά της Τραπεζούντας) Ömer Asan με την παραπομπή του στο Δικαστήριο Εθνικής Ασφαλείας για "διαμελιστική προπαγάνδα" μέσω του βιβλίου του "*Rontus Cültürü*" («ποντιακός πολιτισμός») – που όμως εκδόθηκε το 1996 (!!!) - δείχνουν ένα άγχος αν όχι εχθρότητα της άρχουσας τάξης απέναντι στις κοινωνικές ομάδες με πολιτιστικές ιδιαιτερότητες. Τα δεδομένα αυτά δείχνουν την πεποίθηση της κυβερνώσας τάξης ότι οι πληθυσμοί αυτοί ευρισκόμενοι μακράν της πατρίδας τους θα αφομοιωθούν πολιτιστικά σε μια πόλη-γίγαντα όπως την Κωνσταντινούπολη όπου ιστορικά αφομοιώθηκαν αναρίθμητοι λαοί και πολιτισμοί και επί πλέον η συμπεριφορά τους μπορεί να ελέγχεται αποτελεσματικότερα.

Αποδεικνύεται ακόμη ότι οι Πόντιοι, μετακινούμενοι σε χώρους μακράν της ιστορικής τους πατρίδας και κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, αντιστέκονται σ' αυτή την πολιτική, αγωνιζόμενοι με πάθος να διατηρήσουν τα παραδοσιακά τους χαρακτηριστικά, ιδρύοντας πλήθος συλλόγων, σωματείων που αναφέρονται στις ιδιαίτερες πατρίδες τους, γεγονός που τους αναδεικνύει σε πρωτοπορία της Τουρκίας σ' αυτό τον τομέα.

Δείχνει επίσης την πιεστική ανάγκη να ληφθούν το συντομότερο δυνατόν μέτρα κοινωνικής πολιτικής από το τουρκικό κράτος για την ανακούφιση των μεγάλων αυτών πληθυσμιακών μαζών, οι οποίες εγκαθιστάμενες χωρίς κανενός είδους προγραμματισμό στις παραγκουπόλεις των παρυφών της Κωνσταντινούπολης κάτω από άθλιες συνθήκες από άποψη υγιεινής,

²² 1997 Genel nüfus tespiti (Γενική απογραφή πληθυσμού 1997), Başbakanlık devlet istatistik enstitüsü matbaası (Έκδοση ινστιτούτου στατιστικής προεδρίας κυβέρνησης), Ankara 1999, σελίδα 5.

²³ Ο.π., σελίδα 6.

στέγασης και γενικά υποδομών, συνιστούν δυναμίτη στα θεμέλια του τουρκικού κράτους. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι οι κοινωνικές εξεγέρσεις μεγάλης κλίμακας, (όπως πχ των Αλεβήδων του 1995), ξεκινούν συνήθως από τις περιοχές αυτές.

Όλα αυτά τα στοιχεία, σε συνδυασμό με μια σειρά άλλους παράγοντες (πολιτιστικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς κλπ), μας βοηθούν να προβλέψουμε με ασφάλεια ότι η έξοδος των Ποντίων (αλλά και των υπολοίπων κατοίκων της Ανατολής) προς την Κωνσταντινούπολη κυρίως (και κατά δεύτερο λόγο στην περιοχή Αιγαίου και την Άγκυρα), θα συνεχιστεί στο άμεσο μέλλον με μεγαλύτερους μάλιστα ρυθμούς. Στον ορίζοντα δε δεν φαίνεται κανένας παράγοντας ικανός να αναστρέψει αυτή την εξέλιξη.-

Βιβλιογραφία:

- ARI Kemal (1995): «*Bügük mübadele*» (μεγάλη ανταλλαγή), Ankara.
- BAKACAK Mustafa: «*İstanbul artık taşralı*» Milliyet gazetesi, 8 Eylül 1992. (Η κωνσταντινούπολη είναι πλέον επαρχιώτισσα, εφημ. Μιλιέτ, 8 Σεπτ. 1992)
- ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ Κ. (1925): «*Σύγχρονη Γενική Ιστορία του Πόντου*» Αθήνα.
- 1997 GENEL NÜFÜS TESRİTİ, İdari bölünüş (1999), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü matbaası, Ankara. (Γενική Απογραφή Πληθυσμού του 1997, έκδοση Κρατικού Ινστιτούτου Στατιστικής γραφείου Πρωθυπουργού, Άγκυρα 1999).
- ΕΚΜΕ – ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ Η. (1994): «*Το Δημογραφικό*», Αθήνα.
- «*Karadeniz' in Kaynakları, sorunları ve çözümleri*» (Nissan1991),Ankara. (Πηγές στοιχείων του Πόντου, προβλήματα και προτεινόμενες λύσεις).
- «*Karadeniz' in sorunları ve bölgesel planlama*» (Mayis 1992), Ankara. (Προβλήματα της περιοχής του Πόντου και σχεδιασμός επίλυσης).
- KARANTINOS D. (1992) «*The social services and Social policies to Combat Social Exclusion*» N. C.S.R., Commission of the European Communities.
- ΚΑΣΙΜΑΤΗ Κ-ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ Ν. (1984) «*Μέγεθος και σύνθεση του πληθυσμού της πρωτεύουσας*», Αθήνα.
- ΜΠΑΛΟΥΡΔΟΣ Δ. (1993): «*Δημογραφικές διαστάσεις της διανομής του εισοδήματος*», Πάντειο Παν/μιο.
- ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ Σ. (1993): «*Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου*», Αθήνα.
- SIYAH BEYAZ Gazetesi 4 Eylül 1996 (εφημ. «Άσπρο-Μαύρο», 4 Σεπτεμβρίου 1996).
- SÖNMEZ Mustafa (1996): «*İstanbul' un iki yüzü*» («Τα δύο πρόσωπα της Κων/πολης», Ankara .
- ΤΣΑΟΥΣΗΣ Δ. (1986): «*Κοινωνική δημογραφία*», Αθήνα.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK YILLIĞI 1994 1995 (1996) (Ετήσια στατιστική επετηρίδα της Τουρκίας 1994 και 1995) TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası (Έκδοση Ινστιτούτου στατιστικής Γραφείου Πρωθυπουργού), Ankara.
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Κ. (1996): «*Στον Πόντο μπαλωθιές και κεμεντζέδες*», φωτογραφικό οδοιπορικό, εφημερίδα «το Βήμα της Κυριακής», 29-9-1996.

Αστικοποίηση του ποντιακού χώρου στην Τουρκία κατά τη 10ετία του 1990.

Κοινωνιολογική προσέγγιση της μετακίνησης του ποντιακού πληθυσμού προς την Κων/πολη και της εγκατάστασής του εκεί.

του Αντώνη Υ. Παυλίδη

Περίληψη

Η μελέτη αυτή διερευνά τις συνθήκες αστικοποίησης του Πόντου, μιας περιφέρειας της Τουρκίας, όπου από αιώνες μέχρι τη Μικρασιατική καταστροφή ήταν εγκατεστημένοι ελληνικοί πληθυσμοί και επί πλέον οι γεωγραφικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της περιοχής έχουν συντελέσει, σε κάποιες περιπτώσεις, στην επιβίωση ελληνικών ιδεολογικών στοιχείων, όπως της γλώσσας. Αξιοποιώντας στοιχεία από τουρκικές πηγές, σε κάποιες περιπτώσεις επίσης, αποδεικνύει ότι το σύγχρονο τουρκικό κράτος δεν λαμβάνει ιδιαίτερη μέριμνα όχι μόνο γι' αυτή, αλλά ούτε και για τις υπόλοιπες κεντρικές και ανατολικές περιφέρειες της Ανατολίας, αναγκάζοντας μεγάλες πληθυσμιακές μάζες της περιοχής να μετακινηθούν προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας στα δυτικά και κυρίως στην οικονομική και πολιτιστική της πρωτεύουσα, Κωνσταντινούπολη. Εκεί, στις συνθήκες της χαώδους πόλης, τον κατ'εξοχήν τόπο υποδοχής εσωτερικών μεταναστών της χώρας, διατηρούν τις πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες, τις οποίες αναπαράγουν μέσω ενός σημαντικού αριθμού φορέων πολιτιστικού κυρίως χαρακτήρα. Οι ανάγκες για υποδομές ιδιαίτερα στις παρυφές της πόλης, όπου κυρίως εγκαθίστανται οι μετανάστες, είναι πειστικές. Όλα τα δεδομένα δείχνουν ότι η ροή αυτή εξόδου των κατοίκων του Πόντου προς την Κωνσταντινούπολη θα συνεχίζεται και θα εντείνεται, χωρίς σχεδιασμό απορρόφησης όχι μόνο αυτών, αλλά και των υπολοίπων εσωτερικών μεταναστών από τις επαρχίες της μικρασιατικής ενδοχώρας. Στον ορίζοντα δεν φαίνεται καμιά προοπτική ανατροπής αυτής της εξέλιξης, η οποία συνιστά ένα από τα σημαντικότερα σύγχρονα προβλήματα της χώρας.-

Urbanization of the Black Sea region of Turkey in the decade of 1990. The moving of the Pontian population to Constantinople and their installation there.

Summary

We present an account of the urbanization of Pontos, a Black Sea region of northeastern Turkey, where people of Greek origin have lived for about 3 thousand years. According to mostly official Turkish data, the Turkish State doesn't take any special care about this region as well as the rest of the interior and eastern regions of the country. Thus, large groups of population are forced to abandon their birthplaces and move to the big cities and mostly to Constantinople, the cultural and economic capital of the country. In this big urban area, these people are facing various problems, especially in the area of substructures, in their effort to survive preserving their cultural characteristics. The state has abandoned the eastern regions of the country.-

and there is nothing in the horizon, which indicates that this policy will soon be reversed.